

УДК 821.161.2.08

ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ МАРТИНА ЯКУБА «НЕ ТВОЄ СОБАЧЕ ДІЛО»

Демченко А. І.¹, студ., Степаненко О. К.², канд. філ. наук, доц.
ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
Українського державного університету науки і технологій
¹demchenkonasty4@gmail.com, ²stepanenko.olena@pdaba.edu.ua

Постановка проблеми. Експресивна лексика в художніх творах часто обмежується стилістичними нормами та мовними правилами. Проте сучасна література все більше прагне до емоційності, природного мовлення персонажів і реалістичного зображення життя. Це спонукає авторів активніше використовувати знижену, розмовну й навіть заборонену лексику. Така мова потребує дослідження її ролі у творі, її впливу на образи та загальну атмосферу тексту. Прикладом такої літературної мови є роман Мартина Якуба «Не твоє собаче діло».

Мета дослідження. Дослідити групи експресивної лексики, проаналізувати стилістичні можливості слів у тексті роману.

Результати дослідження. Лексика – це сукупність усіх слів мови. Вона є основним засобом формування думок, почуттів і передачі інформації. У художній літературі особливе місце посідає експресивна лексика – слова та вислови, що підсилюють емоційність тексту, створюють атмосферу, розкривають характер персонажів. Вона може мати позитивне, негативне або нейтральне забарвлення залежно від контексту [1].

У творі Мартина Якуба спостерігається активне використання експресивної лексики, яка виконує декілька важливих функцій. Найбільшою групою є розмовно-побутова лексика, що найчастіше має експресивний відтінок і використовується для створення емоційної напруги або жартівливого ефекту.

Наприклад, у звертаннях до дітей чи тварин використовуються як ніжні, так і грубуваті лексеми: «Ходімо, *друже*» [4, с. 8] або «Ну що, *морда?*» [4, с. 32], де слово «морда» хоч і має грубувате звучання, однак несе в собі напівжартівливу інтонацію.

У романі чітко простежується емоційно-забарвлена лексика щодо дітей. Вона подається через спектр оцінок – від позитивних («усмішка», «любов», «ностальгія») до негативних («огида», «ненависть», «верескливі створіння») [2]. Ці контрасти дозволяють глибше розкрити ставлення персонажів до дітей і підкреслити їхній внутрішній стан.

Наступною важливою групою є лайлива та вульгарна лексика, що трапляється переважно в емоційних сценах: «От, *дідько*» [4, с. 13], «Значить, слухай сюди, *козел!*» [4, с. 32]. Такі вислови передають гнів, страх, шок або бажання домінувати у конфліктних ситуаціях.

Зменшено-пестлива лексика використовується для створення теплого або домашнього тону, часто в устах жінок: «Ух, *ти моя радість!*» [4, с. 35], «*Сонечко*, ти вже прокинувся?» [4, с. 15]. Такі звертання роблять мову героїв живою, емоційно насиченою та людяною.

Окремо варто виділити жаргонізми та просторіччя, які допомагають краще передати соціальне походження чи психологічні особливості персонажів: «Я тобі всі *кістки переламаю!*» [4, с. 32]. Це мова повсякденного вжитку, яка підсилює реалізм діалогів і конфліктів.

Нарешті, експресивна лексика допомагає передати різні стани – від радості до страху смерті. Наприклад, в епізоді зі смертю героїні лексема «морок», що асоціюється з чорним кольором, символізує кінець, безвихідь, втрату: «А далі – *морок*. Суцільна чорнота. Бо чорний – це *колір смерті*» [4, с. 5].

Висновки. Отже, емоційно-експресивна лексика в романі Мартина Якуба «Не твоє собаче діло» виконує не лише естетичну функцію, а й глибоко відображає емоційні стани персонажів, їхнє ставлення до навколишнього світу та одне до одного. Найуживанішими

є розмовно-побутова лексика та лайливі вислови, які підкреслюють побутовий, конфліктний та психологічно напружений характер подій. Жартівливі та зменшено-пестливі форми допомагають пом'якшити загальний емоційний фон, тоді як жаргон та просторіччя додають мові колориту та реалістичності. Окремою групою є жаргон, який, з одного боку, дає можливість розмежувати жителів магічного світу за фахом та соціальним статусом, а з іншого – об'єднує за спільною справою наступне сторіччя – змаганням за владу.

Експресивна лексика в романі Мартина Якуба допомагає глибше передати емоції героїв і розкрити їхнє ставлення до подій, дітей, тварин та інших персонажів. Завдяки поєднанню нейтральної та негативно забарвленої лексики автор створює напружену атмосферу й підкреслює драматизм ситуацій. Такий мовний прийом посилює емоційний вплив твору на читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бровчук Є. Методи і прийоми дослідження лексики із символічним компонентом на уроках української мови ЗЗСО. *Лінгвістика й лінгводидактика : здобутки і перспективи розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. мол. наук.* (м. Одеса, 01–02 грудня 2023 р.). Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. С. 32–36. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/18480> (дата звернення: 05.04.2025).
2. Клименко З. Т. Емоційно-експресивна лексика у фантастичному романі Наталії Матолінець «Варта у грі». *Мовний простір сучасного світу : тези доповідей VIII Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспір. і мол. уч.* (м. Київ, 24 травня 2024 р.). Національний університет «Києво-Могилянська академія». URL: <https://surl.luvvwlkr> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Шайнер І. І. Методика комплексного аналізу лексики сучасних британських художніх прозових текстів військової тематики. *Нова філологія*. Вип. 87. С. 74–80. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-12>; <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/791> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Якуб М. Не твоє собаче діло. URL: <https://knigogo.top/knigi/ne-tvoye-sobache-dilo/> (дата звернення: 08.04.2025).